AMIR TEMUR VA YEVROPA DAVLATLARI O‘RTASIDAGI DIPLOMATIK ALOQALAR TARIXIY MANBALAR ASOSIDA

Hakimova Nilufar Baxtiyor qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Namangan filiali talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Amir Temur davlati bilan Yevropa mamlakatlari o‘rtasidagi diplomatik aloqalar tarixiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda Rui Gonsales de Klavixoning elchilik kundaligi, Fransiya arxivlarida saqlangan Temurning Karl VI ga maktubi, Silvestr de Sasi tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan yozishmalar, shuningdek temuriylar davri solnomalari manbaviy asos sifatida tanlandi. Maqolada Kastiliya, Fransiya, Angliya va Vizantiya yo‘nalishidagi aloqalar o‘zaro qiyoslanib, bu munosabatlarning faqat harbiy-siyosiy ehtiyoj emas, balki savdo yo‘llari xavfsizligi, xalqaro nufuz va madaniyatlararo muloqot bilan ham bog‘liq bo‘lgani ko‘rsatildi. Natijalar Amir Temur diplomatiyasi Sharq va G‘arbni bog‘lagan ko‘p qatlamli siyosiy amaliyot bo‘lganini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: Amir Temur, Yevropa, diplomatiya, Kastiliya, Fransiya, Klavixo, Karl VI, tarixiy manbalar, savdo yo‘llari, Temuriylar davri.

Abstract: This article analyzes the diplomatic relations between the state of Amir Timur and European countries on the basis of historical sources. The study uses Rui González de Clavijo’s embassy diary, Timur’s letter to Charles VI preserved in French archives, correspondence introduced into scholarly circulation by Silvestre de Sacy, as well as chronicles of the Timurid period as its source base. The article comparatively examines relations with Castile, France, England, and Byzantium, demonstrating that these connections were associated not only with military and political needs, but also with the security of trade routes, international prestige, and intercultural communication. The findings confirm that Amir Timur’s diplomacy was a multi-layered political practice that connected the East and the West.

Keywords: Amir Timur, Europe, diplomacy, Castile, France, Clavijo, Charles VI, historical sources, trade routes, Timurid period.

KIRISH

XIV asr oxiri va XV asr boshlarida Yevrosiyo siyosiy xaritasida kuchlar nisbati keskin o‘zgarayotgan edi. Bir tomonda Usmonli davlati Bolqon va Kichik Osiyoda kengayib, Konstantinopolga bosimni kuchaytirgan bo‘lsa, ikkinchi tomonda Amir Temur boshchiligidagi ulkan saltanat Movarounnahr, Eron, Iroq, Kavkaz va Hindiston yo‘nalishlarida o‘z ta’sirini mustahkamlagan edi. Temur shaxsi odatda buyuk sarkarda sifatida talqin qilinadi, biroq manbalar uning siyosiy tafakkurida elchilik, yozishma, savdo yo‘llarini nazorat qilish va xalqaro obro‘ni oshirish kabi diplomatik vositalar ham muhim o‘rin tutganini ko‘rsatadi.[1]

Temur davrida diplomatiya saltanat chegaralarini kengaytirish yoki raqibni zaiflashtirish bilan cheklanmagan. Elchi yuborish, xorijiy hukmdor maktubiga javob qaytarish, savdogarlarning daxlsizligini ta’minlash, yo‘l va karvon xavfsizligini nazorat qilish davlat siyosatining muhim tarkibiy qismi edi. Ayniqsa, Samarqandning poytaxt sifatida yuksalishi bu diplomatik faoliyatga ramziy ma’no berdi: chet ellik elchilar bu yerda saltanatning boyligi, tartibi va hukmdor nufuzini o‘z ko‘zlari bilan ko‘rishgan. Shu ma’noda Amir Temurning Yevropa bilan muloqoti Sharq va G‘arb o‘rtasidagi oddiy xabar almashish emas, balki o‘z davri uchun keng siyosiy maqsadga ega bo‘lgan xalqaro strategiya edi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, Amir Temur va Yevropa munosabatlari ko‘pincha Anqara jangi yoki Klavixo safari bilan cheklanib yoritiladi. Aslida esa bu aloqalar bir nechta diplomatik qatlamdan iborat: Kastiliya qiroli Enrike III bilan elchilar almashinuvi, Fransiya qiroli Karl VI bilan maktub yozishmalari, Vizantiya orqali o‘tgan siyosiy xabarlar, savdogarlar va ruhoniy-diplomatlar vositachiligi. Shu bois maqolaning asosiy

[1]Beatrice Forbes Manz, The Rise and Rule of Tamerlane (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 1-12.

maqsadi Amir Temur diplomatiyasining Yevropa yo‘nalishini tarixiy manbalar asosida kompleks tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari sifatida uch masala belgilandi: birinchidan, Amir Temur va Yevropa saroylari o‘rtasidagi elchilik almashinuvining siyosiy sabablarini aniqlash; ikkinchidan, yozma manbalardagi diplomatik terminlar va marosimlarning mazmunini ochish; uchinchidan, ushbu aloqalarning savdo, xavfsizlik va xalqaro nufuz bilan bog‘liq natijalarini baholash. Bunday yondashuv mavzuni faqat janglar tarixi emas, balki o‘rta asr xalqaro munosabatlari tarixi sifatida ko‘rishga imkon beradi.

METODLAR

Tadqiqotning asosiy manbalari uch guruhga ajratildi. Birinchi guruhga bevosita guvohlar qoldirgan asarlar kiradi. Bunda Rui Gonsales de Klavixoning 1403-1406-yillardagi elchilik kundaligi alohida ahamiyatga ega. Klavixo asari nafaqat sayohatnoma, balki Kastiliya saroyi Temur davlati haqida qanday siyosiy axborot yig‘ganini ko‘rsatuvchi diplomatik hujjat sifatida ham qimmatlidir.[2] Ikkinchi guruhni sharqiy solnomalar - Nizomiddin Shomiy va Sharafuddin Ali Yazdiy “Zafarnoma”lari tashkil etadi.[3] Uchinchi guruhga esa diplomatik yozishmalar, xususan Fransiya Milliy arxivida AE/III/204 raqami bilan saqlanayotgan Temurning Karl VI ga forscha maktubi kiradi.[4] Silvestr de Sasi nashr etgan materiallar esa ushbu yozishmalarni ilmiy tahlil qilish uchun muhim qo‘shimcha asos bo‘lib xizmat qiladi.[5]

Maqolada manbashunoslik tahlili, qiyosiy-tarixiy metod va kontekstual yondashuvdan foydalanildi. Manbashunoslik tahlili har bir hujjatning kelib chiqishi,

[2]Ruy González de Clavijo, Embassy to Tamerlane, 1403-1406, trans. Guy Le Strange (London: George Routledge & Sons, 1928), xv-xvi.

[3]Nizomiddin Shomiy, Zafarnoma, forsiydan tarjima va izohlar bilan (Toshkent: O‘zbekiston, 1996); Sharafuddin Ali Yazdiy, Zafarnoma (Toshkent: Sharq, 1997).

[4]Archives nationales de France, AE/III/204: Lettre de Tamerlan à Charles VI, original en langue persane, 30 juillet 1402.

[5]Antoine-Isaac Silvestre de Sacy, “Mémoire sur une correspondance inédite de Tamerlan avec Charles VI”, Histoire et mémoires de l’Institut royal de France, t. 6 (1822): 470-522.

muallif pozitsiyasi va siyosiy maqsadini aniqlashga xizmat qildi. Qiyosiy metod Kastiliya va Fransiya yo‘nalishidagi diplomatik tajribalarni solishtirish imkonini berdi. Kontekstual yondashuv esa Temur-Yevropa aloqalarini Usmonli xavfi, savdo yo‘llari va xalqaro nufuz uchun kurash doirasida izohlashga yordam berdi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Manbalar ko‘rsatishicha, Amir Temurning Yevropa bilan diplomatik aloqalari tasodifiy hodisa emas, balki o‘zaro manfaatlar kesishgan tarixiy sharoit natijasi edi. 1402-yil Anqara jangida Boyazid I ning mag‘lubiyati Yevropa hukmdorlari uchun muhim burilish bo‘ldi. Usmonli bosimidan xavotirga tushgan Konstantinopol, Vengriya, Fransiya va Kastiliya saroylari Temur kuchini mintaqaviy muvozanatni o‘zgartiruvchi omil sifatida baholay boshladi.[6] Usmonli taxtidagi keyingi beqarorlik va Boyazid o‘g‘illari o‘rtasidagi kurash esa bu bahoning siyosiy asosini yanada kuchaytirdi.[7] Bu vaziyat Temur diplomatiyasiga Yevropa maydonida qo‘shimcha siyosiy qiymat berdi.

Anqara jangidan keyin Temur Yevropa hukmdorlari nazarida faqat sharqlik qudratli sarkarda emas, balki Usmonli bosimini vaqtincha to‘xtatgan siyosiy kuch sifatida ko‘rindi. Bu esa Yevropa saroylarida Temur bilan muloqot qilishga ehtiyojni oshirdi. Biroq bu ehtiyoj bir xil emas edi: Kastiliya ko‘proq siyosiy axborot va nufuzli aloqa izlagan bo‘lsa, Fransiya savdo yo‘llari va nasroniy sharqdagi manfaatlar nuqtai nazaridan harakat qildi. Vizantiya uchun esa Temurning harbiy muvaffaqiyati tirik qolish imkoniyatini kengaytirgan tashqi omil bo‘ldi.

Kastiliya bilan munosabatlar eng aniq hujjatlashtirilgan yo‘nalish hisoblanadi. Enrike III avval Payo de Sotomayor va Ernan Sanches de Palasuelos kabi elchilarni Sharqqa yuborgan. Ular Temur qarorgohida bo‘lib, Anqara voqealaridan keyingi siyosiy vaziyatni kuzatganlar. Keyinchalik Temur o‘z vakili Muhammad Keshini maktub va sovg‘alar bilan

[6]Clavijo, Embassy to Tamerlane, 23-41; 218-236.

[7]Dimitris J. Kastritsis, The Sons of Bayezid: Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-13 (Leiden: Brill, 2007), 1-5.

Kastiliyaga yuboradi. Bunga javoban Enrike III Rui Gonsales de Klavixo boshchiligidagi elchilikni Samarqandga yo‘llaydi. Klavixo yo‘li Kadisdan boshlanib, Konstantinopol, Trabzon, Tabriz, Sultoniya, Nishapur, Balx va Kesh orqali Samarqandga yetib borgan. Bu marshrutning o‘zi ham elchilikning faqat saroy uchrashuvi emas, balki iqtisodiy va strategik kuzatuv vazifasini bajarganini ko‘rsatadi.[8]

Kastiliya elchiligining diplomatik ahamiyati yana shunda ko‘rinadiki, u ikki tomonlama hurmat va manfaat tamoyiliga asoslangan. Temur tomonidan yuborilgan Muhammad Keshi oddiy xabarchi emas, balki saroy vakili sifatida qabul qilingan. Enrike III ning unga munosabati Temur saltanatining Yevropa saroyida tan olinganini bildiradi. Keyingi javob elchiligi esa Temur saroyi bilan bevosita siyosiy muloqot qilish istagini ifodalagan. Shuning uchun Klavixo missiyasi Yevropa diplomatiyasi tarixida Sharqqa yo‘naltirilgan eng muhim elchiliklardan biri sifatida baholanadi.

Klavixo tasvirlagan Samarqand qabul marosimlari Temur saroyining diplomatik madaniyatini ochib beradi. Elchilar sovg‘alar, marosim tartibi, qabuldagi o‘rin, tarjimonlar va rasmiy muloqot orqali Temur saltanatining qudratini his etgan. Ayniqsa, Klavixoning Temur qarorgohi, saroy ayollari, harbiy tartib, bozorlardagi tovarlar va xorijiy ustalar haqidagi qaydlari Yevropa tasavvurida Samarqandni dunyo markazlaridan biri sifatida gavdalantirgan.[9] Shu jihatdan Kastiliya elchiligi Yevropaning Sharq haqidagi bilim doirasini kengaytirgan muhim axborot kanali bo‘lgan.

Fransiya bilan aloqalar ko‘proq diplomatik yozishmalar orqali namoyon bo‘ladi. Fransiya arxivlarida saqlangan forscha maktubda Temur Karl VI ni Sharq bilan savdo aloqalarini yo‘lga qo‘yishga undagan. Maktubning mazmunida siyosiy ittifoqdan ko‘ra savdo, tinchlik va elchilar xavfsizligi masalasi ustuvor turadi.[10] Silvestr de Sasi

[8]Clavijo, Embassy to Tamerlane, 149-164; 200-217.

[9]Clavijo, Embassy to Tamerlane, 218-277.

[10]Akmal Saidov, “Amir Temur and Diplomacy”, Embassy of the Republic of Uzbekistan in the Kingdom of Belgium, 24 March 2026.

tomonidan o‘rganilgan yozishmalar bu munosabatlarda tarjima va vositachilik muhim rol o‘ynaganini ko‘rsatadi: forscha matn, lotincha tarjima va fransuz qirolining javobi turli siyosiy-madaniy muhitlarni bog‘lagan.[11]

Temur va Karl VI yozishmalarida diplomatik odob va amaliy manfaat uyg‘unlashadi. Sharq hukmdori Yevropa qirolini teng muloqot subyekti sifatida tan oladi, ammo o‘zining g‘alaba va qudratini ham diplomatik ramz sifatida namoyish etadi. Fransiya tomoni esa Temur bilan aloqa orqali Usmonli bosimiga qarshi ma’naviy-siyosiy tayanch va Sharq bozorlariga yo‘l topish imkonini ko‘rgan. Demak, bu yozishmalarni faqat “ittifoq taklifi” deb emas, balki o‘rta asr diplomatiyasiga xos ehtiyotkor yaqinlashuv, savdo manfaatlari va nufuz almashinuvi sifatida baholash kerak.

Angliya va boshqa Yevropa doiralariga oid ma’lumotlar nisbatan parokanda bo‘lsa-da, ular Temur nomi G‘arb siyosiy tasavvuriga kirib borganini ko‘rsatadi. Mironshoh Mirzo nomidan nasroniy hukmdorlarga yuborilgan lotincha tarjimalar, ruhoniy vositachilar faoliyati va savdo xavfsizligi haqidagi xabarlar Temuriylar diplomatiyasining bir markazdan turib turli saroylarga yo‘naltirilganini anglatadi. Bu jarayonda elchilar bilan birga tarjimonlar, savdogarlar, ruhoniylar va dengiz savdo shaharlarining vakillari ham axborot tashuvchisi bo‘lib xizmat qilgan.

Vizantiya yo‘nalishi ham alohida e’tiborga loyiq. Konstantinopol Usmonlilar qurshovida qolgan bir paytda Temurning Boyazidga qarshi yurishi Vizantiya uchun tarixiy nafas olish imkonini yaratdi. Tadqiqotchilar John VII Palaiologos va Manuel II davridagi diplomatik harakatlarni aynan shu xavfli sharoit bilan bog‘laydilar.[12] Temur bevosita Vizantiya hududiga hukmronlik o‘rnatmagan bo‘lsa-da, uning Usmonli kuchini vaqtincha izdan chiqarishi Sharqiy Rim siyosiy hayotida muhim omilga aylandi.

XULOSA

[11]Silvestre de Sacy, “Mémoire sur une correspondance inédite”, 470-522.

[12]Donald M. Nicol, The Last Centuries of Byzantium, 1261-1453, 2nd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), 313-315.

Tarixiy manbalar asosida aytish mumkinki, Amir Temur va Yevropa davlatlari o‘rtasidagi diplomatik aloqalar XV asr boshidagi xalqaro munosabatlar tarixida muhim bosqich bo‘lgan. Kastiliya bilan elchilar almashinuvi, Fransiya bilan yozishmalar, Vizantiya va boshqa Yevropa doiralaridagi siyosiy qiziqish Temur saltanatining xalqaro maydondagi nufuzini ko‘rsatadi. Bu aloqalar doimiy ittifoq shaklida mustahkamlanmagan bo‘lsa-da, ular Usmonli xavfi, savdo yo‘llari, saroylararo axborot almashinuvi va diplomatik marosimlar orqali real tarixiy ta’sirga ega bo‘lgan.

Maqolaning ilmiy natijasi shundan iboratki, Amir Temur diplomatiyasi harbiy yurishlarning qo‘shimcha vositasi emas, balki saltanatni boshqarish, xalqaro obro‘ yaratish va Sharq-G‘arb savdo-madaniy muloqotini yo‘lga qo‘yishning muhim mexanizmi sifatida namoyon bo‘ladi. Shuning uchun Temur va Yevropa munosabatlarini o‘rganishda Klavixo kundaligi, Fransiya arxiv hujjatlari va temuriy solnomalarni birgalikda tahlil qilish zarur. Aynan shunday yondashuv Amir Temur davri diplomatiyasining murakkab, pragmatik va ko‘p yo‘nalishli tabiatini to‘laroq ochib beradi.13

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YHATI

1. Clavijo, R. G. de. Embassy to Tamerlane, 1403-1406. Translated by Guy Le Strange. London: George Routledge & Sons, 1928.
2. Silvestre de Sacy, A.-I. “Mémoire sur une correspondance inédite de Tamerlan avec Charles VI.” Histoire et mémoires de l’Institut royal de France. Vol. 6, 1822. P. 470-522.
3. Archives nationales de France. AE/III/204: Lettre de Tamerlan à Charles VI. Original en langue persane. 30 juillet 1402.
4. Manz, B. F. The Rise and Rule of Tamerlane. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
5. Kastritsis, D. J. The Sons of Bayezid: Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-13. Leiden: Brill, 2007.

6. Nicol, D. M. The Last Centuries of Byzantium, 1261-1453. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
7. Nizomiddin Shomiy. Zafarnoma. Toshkent: O‘zbekiston, 1996.
8. Sharafuddin Ali Yazdiy. Zafarnoma. Toshkent: Sharq, 1997.
9. Woods, J. E. The Timurid Dynasty. Bloomington: Research Institute for Inner Asian Studies, Indiana University, 1990.
10. Grousset, R. The Empire of the Steppes: A History of Central Asia. New Brunswick: Rutgers University Press, 1970.
11. Murodjon o’g’li, I. S., & Kozimjon o’g, N. M. K. (2025). XIX-ASR BIRINCHI YARIMIDAN XX-ASR IKKINCHI YARIMIGACHA O’RTA OSIYODA YUZBERGAN INGLIZ-RUS RAQOBATIDA XONLIKLARNING AHAMIYATI. IMRAS, 8(5), 138-147.
12. Kozimjon o’g, N. M. K. (2026). BUXORO AMIRI AMIR NASRULLONING SIYOSIY FAOLIYATI MAHALLIY VA HORIJIY MANBALAR ASOSIDA. TADQIQOTLAR, 79(2), 2850291-2850291.
13. Kozimjon o‘g, N. M. K. (2025). RUSLAR TOMONIDAN XIVA XONLIGINING BOSIB OLINISHI TARIXIY MANBALAR TAHLILI ASOSIDA II-QISIM. INTERNATIONAL JOURNAL OF INTEGRATED SCIENCES, 1(1).
14. Kozimjon o’g, N. M. K. (2025). TOSHKENTNING ROSSIYA IMPERIYASI TOMONIDAN BOSIB OLINISHI. FARS International Journal of Education, Social Science & Humanities., 13(7), 47-53.
15. Kozimjon o’g, N. M. K., & Baxtiyor o’g’li, A. M. (2025). O ‘RTA OSIYODA MA’RIFAT VA MILLIY UYG ‘ONISH G ‘OYALARI: MAHMUDXO ‘JA BEHBUDIY FAOLIYATI MISOLIDA. Modern education and development, 36(2), 104-110.
16. Kozimjon o’g, N. M. K. (2025). THE ESTABLISHMENT OF THE KHOREZM PEOPLE'S SOVIET REPUBLIC. Universal Science Perspectives International Scientific Practical Journal, 1(1).

17. Kozimjon o’g, N. M. K. (2025). THE ESTABLISHMENT OF THE BUKHARA PEOPLE'S SOVIET REPUBLIC. INTERNATIONAL JOURNAL OF INTEGRATED SCIENCES, 1(1).
18. Kozimjon o’g, N. M. K. (2025). MOVOROUNAXR VA XUROSONDA SARBADORLAR HARAKATI. *MASTERS*, *3*(5), 55-58.
19. No‘monov, K. K. U. (2026). JALOLIDDIN MANGUBERDI: A HISTORICAL-ANALYTICAL STUDY OF POLITICAL FRAGMENTATION, MILITARY RESISTANCE, AND STATE COLLAPSE UNDER THE MONGOL INVASIONS. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (5), 60-68.
20. Мавлонов, А. А. (2024). ТИЛ МАСАЛАСИ–МАЪНАВИЙ МУСТАҚИЛЛИКНИНГ АСОСИЙ ШАРТИ СИФАТИДА. Вестник магистратуры, (6-1 (153)), 42-46.
21. Мавлонов, А. А., & Раҳимжонова, И. (2023). ЎРТА ОСИЁГА ФОТОГРАФИЯНИНГ КИРИБ КЕЛИШИ ТАРИХИ. Вестник магистратуры, (5-3 (140)), 44-45.
22. Мавлонов, А. А., & Абдулҳафизов, М. (2023). ФИҚҲ ЁКИ ИСЛОМ ҚОНУНШУНОСЛИГИНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШ ТАРИХИ. Вестник магистратуры, 46.
23. Niyozov, J. (2026, February). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL COMPONENT OF HISTORICAL THINKING IN PRE-SERVICE HISTORY TEACHERS BASED ON MUSEUM PEDAGOGY. In International Conference on Culture & History (Vol. 2, No. 2, pp. 8-12).
24. Niyozov, J. (2026, February). MUSEUM PEDAGOGY AS A TOOL FOR DEVELOPING SOURCE-CRITICAL AND INTERPRETATIVE SKILLS IN PRE-SERVICE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Social Sciences & Humanities (Vol. 2, No. 2, pp. 11-15).
25. Niyozov, J. (2026, January). DEVELOPING HISTORICAL THINKING THROUGH THE INTEGRATION OF MUSEUM PEDAGOGY AND INFORMATION

TECHNOLOGIES. In International Conference on Arts, Society & Humanities (Vol. 2, No. 1, pp. 24-27).

26. Саримсоцов, А. А. (2011). Узбекларнинг таквимий маросимлари (Фаргона водийси материаллари асосида). Тошкент: Yangi Nashr.

27. Саримсоков, А. А. (2020). Традиционные календарные взгляды узбеков. Ученый XXI века, (1 (60)), 24-29.

28. Egamberdiyev, B. (2026). O ‘ZBEKISTONDA MAHALLIY ODATLAR VA MAROSIMLARNING SHAKLLANISHI VA ULARNING FALSAFIY-TARIXIY MOHIYATI. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 6(1), 75-82.

29. Baxodir o’g’li, E. B. (2025, December). O‘ZBEK XALQINING AN’ANAVIY MAROSIM VA URF-ODATLARINING TARIXIY ASOSLARI VA RIVOJLANISH FALSAFIY TAHLILI (QADIMGI DAVR, ISLOM DAVRI MISOLIDA). In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 20-24).

30. Rahimberdiyev, S. (2026). KOREYA RESPUBLIKASIDA O ‘ZBEK MIGRANTLARINING MADANIY IDENTIFIKATSIYASI: TRANSMILLIY JARAYON VA KUNDALIK HAYOT DINAMIKASI. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 3(3.1), 434-440.

31. Bekmurod o’g’li, R. S. (2025, December). KOREYADAGI O ‘ZBEKISTONLIK MEHNAT MIGRANTLARINING IJTIMOIY HOLATI VA MADANIY IDENTIFIKATSIYA JARAYONLARI. In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 108-111).

32. Rahimberdiyev, S. (2025). Socio-Cultural Adaptation of Uzbek Students in Korea. Muarrix, 1(3).

33. Rahimberdiyev, S. B. U. (2026). THE FORMATION AND TRANSFORMATION OF CULTURAL SELF-IDENTIFICATION AMONG LABOUR MIGRANTS. Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi, (5), 122-128.

34. Yusupov, D. S. O. (2021). The stages of creation smart clothing and electronic garments. Science and Education, 2(4), 163-165.

35. Yusupov, D., & Usanova, G. (2026). POSSIBILITIES OF USING CARBON FIBER AND HEAT-RETAINING MATERIALS IN SMART CLOTHING. Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi, (5), 175-184.

36. Shamsiddinov, B. (2022). The importance of supporting innovative activities of entrepreneurs in uzbekistan. ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 8.071, 11(11), 165-170.

37. Шамсиддинов, Б. Ж. (2023). МАМЛАКАТИМИЗ МИЛЛИЙ ЮКСАЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙФАЛСАФИЙ АСОСЛАРИ. Oriental Art and Culture, 4(5), 345-350.